

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на Борислава Пенева Стефанова
на тема „Проекции на училището в българската литературна периодика
между двете световни войни“

за придобиване на научната и образователна степен „доктор“

Автор на становището:

доц. д.ф.н Огняна Георгиева-Тенева – Нов български университет

Трудът на Борислава Стефанова пренаглася обичайната оптика, с която се изследва припокриващото се поле на литературата и образованието, за да осветли интердисциплинарната проблематика не от педагогическо, а от литературноисторическо гледище. Новият ракурс обещава обгледимост на важни, но слабо проучвани въпроси, които са от значение за по-пълното опознаване на българската периодика в ролята ѝ на посредник между държавата и младия читател. Смятам, че определянето на изследователската тема само по себе си е успех, защото поставя литературата в контекста на двете най-масови културни институции в периода между двете световни войни – училището и периодичния печат.

Разработката се състои от увод, четири глави, заключение и библиография, с което съответства на критериите за структуриране на дисертационен труд.

Уводът експлицира ясно целите, задачите, хипотезата и вътрешния строеж на дисертацията. Като обект на изследването е определен периодичният печат, а предметът – главно педагогически и ученически издания, се конкретизира в следващите глави.

Част от първата глава на труда представя политическите координати на разглежданата проблематика. Несъмнено всяко литературноисторическо изследване се нуждае от реконструиране на социокултурния контекст, но в случая то е особено важно, защото от него пряко зависи адекватното разкриване на идеологическия нормативизъм в средното училище. Контекстуалната картина се уплътнява и с оглед на съществуващите във фокусирания период литературни течения, жанрови формации, индивидуални творчески почерци и важни публикации в периодичния печат. Тук Борислава Стефанова с основание поставя акцент върху проблема за „родното“. Като припомня факти от

публичното утвърждаване на националните ценности, както и основни постановки в изследването „Родно и дясно“ на Иван Еленков, тя представя коректно доктрината за „национална държава“ и мерките за формиране на „български светоглед“ в периода между двете световни войни.

Втората глава на труда затвърдява впечатлението, че Борислава Стефанова притежава безспорни умения за събиране, селектиране и систематизиране на информация. Чрез проучения масив от документи тя постига плътно дескриптивно представяне на нормативните актове в сферата на образованието и изкуството и по този начин изяснява ролята на държавата като идеологически ментор при ценностното формиране на младите хора. С оглед на йерархичната структура на разглежданата регулативна материя трудът се спира на Търновската конституция, на законите за народно просвещение с техните изменения и допълнения, на общите им разпоредби и на отделни окръжни, които разкриват стремежа на държавата да централизира образованието и да моделира възпитателни матрици. Специално бих искала да подчертая подробното представяне на законодателството в сферата на литературата, в частност на детската литература, и на другите изкуства. Чрез натрупания фактологичен материал Борислава Стефанова съумява да реконструира схемата за идеологическа употреба на литературата. Възстановката на мрежата от нормативни актове включва и Закона за учредяване на достъпни народни библиотеки, осмислен като поредна мярка за държавен контрол над масовото четене. Авторката с основание поставя акцент върху Закона за защита на държавата, във връзка с който припомня реакцията на властта спрямо поемата „Септември“ на Гео Милев, сп. „Пламък“ и самия автор.

Приносна линия в изследването е проследяването на различните институционални средства за поощряване и награждаване на литературни изяви, съзвучни на официалната културна политика, както и анализационните наблюдения над ключови художествени текстове (К. Петканов, Ф. Попов-Мутафова, К. Христов и мн. др.).

Основният въпрос, който поставя третата глава на изследването, е в какво е трябвало да възпитава литературата според управленската администрация в междувоенния период. В търсене на точния отговор Борислава Стефанова внимателно проучва множество разпоредби на

просветното ведомство, от които абстрахира фундамента на държавния възпитателен идеал: труд, патриотизъм до самопожертвователност и нравствена строгост. С помощта на много примери авторката показва какви са държавните възпитателни приоритети и как четенето се прагматизира в съответствие с тях.

Ролята на периодичния печат за ценностното формиране на учениците е представена главно през сп. „Училищен преглед“ – издание на просветното ведомство, което публикува разпоредби и научно-методически разработки. Тук дисертационният труд проследява подробно материалите, които регламентират възпитателните цели на българското училище. В изследователското поле са включени и публикации в списанията „Просвета“ и „Подвиг“. Специално искам да изтъкна вниманието към няколко статии във „Философски преглед“ – списание, което (по силата на факта, че в периода между двете световни войни специалността Педагогика принадлежи на Философския факултет в Софийския университет) проявява целенасочен и системен интерес към въпросите на възпитанието. Съдържанието на фокусираните от авторката публикации е пресъздадено подробно, приведени са и обширни цитати, което разширява реферативния план на разработката. Нужно е било обаче да се изследват и проекциите на училището в емблематични литературни издания (заглавието на дисертационния труд насочва именно към литературната периодика), като „Златорог“, „Хиперион“, „Развигор“, „Литературен глас“, „Изкуство и критика“. Подобно проучване би разкрило отношението на свободната интелектуална мисъл към образователния нормативизъм; би допринесло и за по-пълното опознаване на самите литературни издания.

Четвъртата глава на труда е посветена на проблем, който е привличал изследователското внимание рядко и фрагментарно – ученическото словеснохудожествено творчество. Тук постиженията на Борислава Стефанова са в очертаване на тематични кръгове, ключови образи, идейни послания и използвани похвати. Особено интересен е анализът на отношенията оригинално – имитативно спрямо моделите от „голямата“ литература.

Последната част на дисертацията обобщава изложението в предходните глави и – особено важно – свидетелства, макар и по имплицитен начин, че направената в увода хипотеза е валидна и че може да се приеме като теза, според която държавата се стреми по нормативен път и чрез посредничеството

на ред периодични издания да гарантира официалния възпитателен идеал. Отсъствието на изведени приноси моменти, заедно с твърдението, че трудът е „бегъл поглед“ към поставения проблем, тълкувам като проява на прекомерна скромност.

Библиографията, реферираща преди всичко към документалните източници, е изготвена прецизно. Авторефератът синтезира коректно съдържанието на дисертационния труд.

В заключение ще обобщя своите наблюдения върху разработката на Борислава Стефанова по следния начин:

1. В систематизиран вид е представена обемна информация за нормативното управление на училищните занимания с литература.

2. Проучено е участието на периодични издания в отношенията официална власт – литературен канон – възпитание чрез литературата.

3. Анализирани са механизмите за прагматизиране на четенето с оглед на възпитание с подчертана национална компонента и с толерантност към властта.

Като се основавам на приносите на обсъжданото изследване, предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Борислава Стефанова научно-образователната степен „доктор“ в област на висшето образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология, научна специалност „Теория и история на литературата“.

3 декември 2022

Огняна Георгиева-Тенева